

Een universum (of twee)

"I wanted to make music that wouldn't be for the ears. Music isn't just what you hear or what you listen to, but everything that happens."

George Brecht

Permafrost is een universum (of twee). De nieuwste installatie van Aernoudt Jacobs is de dichtste benadering van wat de kunstenaar omschrijft als één van de centrale vragen in zijn werk: hoe de complexiteit, de rijkdom en de gelaagdheid van onze directe dagelijkse omgeving vertalen in iets dat werkelijk ervaren kan worden? Dit werk vormt een spiegel voor die omgeving en spiegelt tegelijk zichzelf. Straffer: het incorporeert die omgeving en tegelijkertijd zichzelf.

Permafrost is een synthese (of twee). De installatie bestaat uit een recipiënt, gevuld met water, dat bevriest terwijl een tweede identieke recipiënt ontdooit. Één recipiënt is al een synthese van de complexe, rijke en gelaagde realiteit van onze directe omgeving. De these (water) en de antithese (ijs) van de twee recipiënten samen vormen er een tweede.

De recipiënten zijn als longen die traag in- en uitademen; uitzetten en inkrimpen; geven en nemen. Ze werken als omgekeerde paviljoenen – zoals dat van het muziekinstrument en het oor; de zender en de ontvanger. De grens van -10° in de ene recipiënt is het signaal om te beginnen dooien en het vriesproces van de andere in gang te zetten. De warmte die de ene recipiënt produceert voor het vriesproces, gebruikt de andere om te dooien. Het resultaat is een voortdurende metamorfose; een dematerialisatie waarbij de bevroren moleculen aan de ene kant zich langzaam lijken in te wisselen voor die aan de andere kant.

Permafrost, de installatie, is wat al die elementen bindt. Het is het geheel dat tussen de elementen staat. Gestuurd door een machine, waargenomen door bezoekers, vormt het een complexe, rijke en gelaagde omgeving, waarin men het ene niet los kan zien van het andere. De cyclus die zich de laatste decennia in versneld tempo liet opmerken en verantwoordelijk wordt geacht voor de opwarming van onze planeet, lijkt hier versneld tot een hyperfunctionele en compacte cyclus van drie uur. Een perpetuum mobile.

*

Permafrost misleidt, net als onze omgeving. De titel van de installatie verwijst naar de permanent bevroren toestand van de aarde in de uiterste hemisferen van de planeet. Maar wat we hier zien is alles behalve permanent. Zoals de eeuwige ijsvelden oogt dit werk bovendien bijzonder statisch. En toch is het altijd in beweging, altijd in vorming, altijd tussenin. Een perma-inter, eerder dan een permafrost. Die overgangstoestand, die beweging, maken dit werk interessant. Het geeft het letterlijk een inter-esse, een tussen-zijn.

Centraal in deze installatie staan twee plexiglazen bakken, gevuld met water. De bakken staan iets boven tafelhoogte, voor een goed kijkcomfort. In de bakken zitten koperen leidingen en aluminium platen. Het doet denken aan een opengewerkte koelkast. Ze staan op hoge, fijne poten, die ze soms bijna doen zweven. Langs de achterkant van de opstelling lopen dikke plastic buizen weg achter een gordijn. Ze wijzen op een machine, op een verborgen infrastructuur. Ze wijzen op een plek waar deze twee recipiënten in verbinding staan met elkaar. Wat we zien is slechts het topje van de ijsberg.

Geen perpetuum mobile dus. Om te werken heeft deze installatie altijd een motor en dus stroom nodig; ook al vermindert het gebruik met de helft en meer, na de eerste en volgende cycli. Daarvoor zorgt een ingenieus systeem, dat warmte van het koelproces recycleert, tot een minimaal stroomverbruik is bereikt. Maximaal staat voor minimaal hier – een groot rendement voor een klein verbruik.

De naam misleidt. Het beeld misleidt. Het systeem misleidt. En ook het geluid misleidt. Rondom de installatie hangen de meest frêle luidsprekers die men zich kan voorstellen: piezofilm, de grootte van een A4-blad, dat trilt en zo de hoogste tonen uit het geluid weergeeft. Onvermijdelijk gefilterd geluid, want zonder lage tonen. Maar ook onzuiver geluid. Want wie denkt dat dit het geluid is van water en ijs, heeft niet goed gekeken. Dit is het geluid van water en ijs, vermengd met dat van het metaal van de leidingen en de platen, met het plexi van de recipiënten, met de voetstappen van de toeschouwers, de ondertoon van de machine. Sinds John Cage weten we dat stilte niet bestaat, net zo min als zuiver geluid. Elk geluid mengt zich met de omgeving. Permafrost is een omgeving.

*

Nochtans spaarde Aernoudt Jacobs, net als John Cage, geen moeite om toe te werken naar de zuiverheid van de stilte. Deze installatie oogt klinisch berekend. In de bakken zit geen leidingwater, maar gedistilleerd. De bakken zelf zijn volledig transparant. De machine staat buiten: onzichtbaar en onhoorbaar. Wat we horen is wat we moeten horen. Wat we zien is wat we moeten zien. Elementen die werken als modules, lagen van beeld en geluid die langzaam verschuiven over elkaar, met en in een omgeving.

Dit is een berekende installatie. De apparatuur is ontwikkeld aan het Departement Industriële en Wetenschappelijke Technologie van de Hogeschool Diepenbeek, die de koeltechnologie voor deze specifieke cyclus verfijnde. Een groot deel van dit werk speelt zich af achter de schermen: de technologie, verbogen achter een gordijn en een deur; de ervaring van de kunstenaar die al jaren werkt met en denkt over geluid; al die elementen die men in rekening moet brengen voor een goed begrip van de omgeving.

Zo combineert Permafrost een optimale zichtbaarheid – twee glazen recipiënten, gevuld met het zuiverste water – met een optimale onzichtbaarheid – een machine en een artistiek en wetenschappelijk onderzoek die buiten beeld blijven. Samen vormen ze het geheel, de omgeving die verantwoordelijk is voor de spanning in dit werk.

*

Permafrost leidt. Een bezoeker merkt op dat, met de ogen dicht, dit wel het geluid lijkt van een knisperend vuurtje. Een ander hoort het gewrijf van piepschuim. Maar eigenlijk is dat net wat men hier niet mag doen. Integendeel. In plaats van de ogen te sluiten is het aangewezen alle zintuigen zoveel mogelijk in te zetten: probeer niet enkel te luisteren, maar ook te kijken, te voelen, ja zelfs te tasten en te proeven. Beweeg door de omgeving. Laat je opgaan in de omgeving. Laat je leiden. Niet alleen door de installatie, maar ook door de kunstenaar die ze heeft gecreëerd.

Aernoudt Jacobs is een didactisch muzikant. Ik denk aan een concert, lang geleden, in een kleine zaal, in een kleine stad. De kunstenaar aan een tafel onder een scherm dat het beeld van de laptop voor hem projecteert. In de zaal geluiden die de toeschouwer kan plaatsen door de bewegingen te volgen op het scherm. Of ik denk aan 'Difficulté de comprendre dans le bruit'. De titel van die cd wijst op een probleem dat kan opgelost worden. Het schema in de cd wijst de luisteraar op de gelaagdheid van het geluid en de omgeving waar dat terechtkomt. Op al die handelingen die de muzikant registreert en die zich mengen met de handelingen van de luisteraar.

Aernoudt Jacobs leidt zijn publiek zoals hij heeft gestudeerd. Als een architect. Hij zet modules van geluid op en in elkaar. Zo ontstaat een constructie, een gebouw, een ritme om in te bewegen. Als een architect werkt hij deels op het gevoel. Daarin speelt steeds een stuk toeval door. Maar het is noodzakelijk berekend. Anders stort de constructie in elkaar. En in puin kan men niet wonen.

Permafrost is een constructie. Een gebouw dat moet leven. Het laat zich kennen door het gebruik. Functies, of liever: handelingen, leiden de gebruiker en het gebouw. Tijd is daarin essentieel. De tijd die nodig is om op te gaan in de omgeving. De tijd om één te worden met de constructie. De tijd die dat laagje patina doet ontstaan en elke cyclus een eigen karakter geeft. Tijd die de scherpe kantjes doet verdwijnen. Die de hardheid van het ijs doet omslaan in de vloeibaarheid van het water. Die zorgt voor de fusie van zacht en hard, van precisie en gevoel.

*

Twee elementen, twee paviljoenen, twee recipiënten, creëren een ritme. Een va-et-vient. Een oscillatie. Een golf. Muziek. Warm en koud creëren een gevoel. These en antithese vormen een synthese. Zacht en hard leiden naar een conversatie. De installatie en de toeschouwer vormen muziek. De ene recipiënt kan niet zonder de andere. Zo ontstaat de synthese van een universum. Of van een kosmos: deze muzikant heeft geen synthesizer nodig om kosmische muziek te maken.

Pieter Van Bogaert
Brussel, oktober 2009